

УДК 37.016+811.161.2
ББК 74.26+81.2УКР
Ч-92

Автор:

Чупринін О. О., учитель-методист, учитель української мови та літератури вищої категорії ЗОШ І–ІІІ ступенів № 167, м. Харків

Рецензенти:

Голобородько Я. Ю., доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і методики викладання гуманітарних дисциплін Комунального вищого навчального закладу «Херсонська академія неперервної освіти» Херсонської обласної ради, член Асоціації українських письменників;

Новиков А. О., доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови та літератури Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка

Чупринін О. О.

Ч-92 Усі уроки української літератури. 8 клас. І семестр. Нова програма / О. О. Чупринін. — Х. : Вид. група «Основа», 2016. — 303, [1] с. — (Серія «Усі уроки»).

ISBN 978-617-00-2802-0

Навчальний посібник містить конспекти всіх уроків української літератури для І семестру 8 класу 11-річної школи за новою програмою згідно з наказом Міністерства освіти і науки України № 585 від 29.05.2015. Серед них уроки текстуального вивчення творів, позакласного читання, розвитку зв'язного мовлення, виразного читання, літератури рідного краю, контрольних робіт. Запропоновані розробки містять елементи нестандартних підходів, інтерактивних методик.

Для вчителів української мови та літератури шкіл різних типів, керівників методичних об'єднань, викладачів та студентів вищих навчальних закладів.

УДК 37.016+811.161.2
ББК 74.26+81.2УКР

ISBN 978-617-00-2802-0

© Чупринін О. О., 2016

© ТОВ «Видавничка група «Основа», 2016

Орієнтовне календарно-тематичне планування уроків з української літератури у 8 класі 11-річної школи. I семестр

№ п/п	Зміст уроку	Кількість годин	Дата	Теорія літератури
	I семестр	32		
	Тема. Вступ. Усна народна творчість	12		
1	Вступ. Художня література як одна з форм духовної діяльності людини	1		Художній образ, художній твір (поглиблено)
2	Українські історичні пісні. Пісні про звитяжну боротьбу козаків з турецько-татарськими нападниками («Зажурилась Україна», «Та, ой, як крикнув же козак Сірко»)	1		Історичні пісні
3	Література рідного краю. Легенди про Івана Сірка	1		
4	Пісні про боротьбу проти соціального та національного гніту («Ой Морозе, Морозенку», «Максим козак Залізняк»)	1		
5	«Чи не той то Хміль?», «За Сибіром сонце сходить». Образи історичних осіб, лицарів-оборонців рідної землі, створені народною уявою	1		
6	Пісні Марусі Чурай — легендарної поетеси з Полтави. «Засвіт встали козаченьки» (напам'ять)	1		

№ п/п	Зміст уроку	Кількість годин	Дата	Теорія літератури
7	Маруся Чурай «Віють вітри, віють буйні», «Ой не ходи, Грицю»	1		
8	Розвиток мовлення. Письмова творча робота про українську історичну народну пісню	1		Думи
9	Українські народні думи, їх різновиди. «Маруся Богуславка». Проблема вибору героїні	1		
10	«Маруся Богуславка». Образ української полонянки Марусі	1		
11	Позакласне читання. Народна дума «Втеча трьох братів з города Азова, з турецької неволі»	1		
12	Контрольна робота № 1 (тест) «Вступ. Усна народна творчість»	1		
Тема. Світ української поезії (Т. Шевченко, Леся Українка)		9		
13	Т. Шевченко. Викуп поета з неволі та заслання. «Думи мої, думи мої»	1		Філософська лірика
14	Т. Шевченко. «Ой три шляхи широкії». Фольклорні мотиви у вірші	1		
15	Т. Шевченко. «Мені однаково, чи буду...». Роздуми автора про власну долю, долю України (напам'ять)	1		
16	Леся Українка. Життя поетеси, її мужність і сила духу. «Давня весна». Тема гармонійного єднання людини з природою	1		
17	Леся Українка. «Хотіла б я піснею стати» (напам'ять)	1		
18	Леся Українка. «Давня казка». Ідея вільної творчості, вільнолюбства людини	1		
19	Леся Українка. «Давня казка». Проблеми і мотиви твору	1		

№ п/п	Зміст уроку	Кількість годин	Дата	Теорія літератури
20	Розвиток мовлення. Порівняльна характеристика поета й Бертольда (Леся Українка «Давня казка»)	1		
21	Контрольна робота (твір) № 2. Світ української поезії. Т. Шевченко, Леся Українка	1		
Тема. Світ української поезії. В. Сосюра, В. Підпалий, В. Голобородько		11		
22	В. Сосюра. Розповідь про поета. «Любіть Україну!». Патріотичний пафос вірша	1		Громадянська лірика
23	В. Сосюра. «Васильки» — вірець інтимної лірики	1		Інтимна лірика
24	В. Сосюра. «Осінь» — пейзажний мотив твору	1		Пейзажна лірика
25	В. Підпалий «...Бачиш: між трав зелених...». Ідея гуманізму, людяності, бережливого ставлення до природи	1		
26	В. Підпалий «Зимовий етюд». Багатозначність і змістова глибина художніх образів	1		
27	В. Голобородько. Самобутня постать поета в українській літературі. «З дитинства: дощ», «Я уплетений». Основний пафос поезій	1		Вільний вірш
28	В. Голобородько. «Наша мова», «Теплі слова». Образний зміст творів	1		
29	Позакласне читання. Н. Королева. «Легенди старокиївські» («Скитський скарб»)	1		
30	Контрольна робота № 3 (тест). «Світ української поезії. В. Сосюра, В. Підпалий, В. Голобородько»	1		
31	Література рідного краю. Г. Хоткевич. «З давнини»	1		
32	Урок-підсумок. Бесіда про твори, вивчені упродовж I семестру	1		

Вступ

Книга — дзеркало життя.
Народне прислів'я

Українська література в загальному світовому контексті є свідченням високої духовної та цивілізаційної розвиненості українського народу, невід'ємною складовою його національної культури. Як мистецтво слова вона є носієм потужного заряду духовної енергії, здатна передавати загальнолюдські й національні цінності від покоління до покоління, культивувати їх у людській душі. Засобами мистецтва слова вона допомагає формувати, збагачувати внутрішній світ людини, формувати сильний, комунікабельний характер, широкий світогляд, особисту культуру, спрямовувати морально-етичний потенціал, розвивати інтелект, творчі здібності, естетичний смак; збагачувати її внутрішній світ.

Літературна освіта є важливим чинником створення оптимальних передумов розвитку всебічно освіченої особистості, виховання громадянина — патріота України, її зміст ґрунтується на засадах загальнолюдських і національних цінностей, принципах гуманізму й демократії.

Пропонований посібник містить конспекти всіх уроків української літератури для 8 класу 11-річної школи. Навчальне видання складено згідно з програмою з української літератури для 5–9-х класів загальноосвітніх навчальних закладів, яка відповідає Державному стандарту базової і повної загальної середньої освіти, затвердженою Постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 р. № 1392 та відповідними змінами та доповненнями, затвердженими Міністерством освіти і науки України (наказ № 585 від 29.05.2015 р.).

Курс української літератури у 8 класі структуровано за такими взаємопов'язаними тематично-проблемними блоками: «Усна народна творчість», «Світ української поезії», «Національна драма», «З української прози», «Український гумор і сатира».

До кожного з них відповідно до вікових особливостей школярів дібрані тексти, які за своїм змістом дають можливість максимально репрезентувати ту чи іншу тему.

Цим тематичним блоком передує «Вступ», що передбачає один урок, на якому акцентовано увагу на розумінні художнього твору як явища мистецтва, створеного письменниками.

Перший розділ «Усна народна творчість» містить історичні пісні, пісні Марусі Чурай, народну думу «Маруся Богуславка». Вивчення цих творів сприяють формуванню та вихованню у школярів поваги до народної творчості, історичного минулого рідного краю.

Другий розділ «Світ української поезії» передбачає вивчення творів Т. Шевченка, Лесі Українки, В. Сосюри, В. Підпалого, В. Голобородька (опрацьовуватимуться у II половині I семестру), решта — із сучасної української поезії к. XX — поч. XXI ст. — В. Герасим'юк, І. Малкович, А. Мойсієнко, І. Павлюк, Г. Кирпа — у I половині II семестру.

Третій розділ «Національна драма» дозволить учням здобути знання про життя і творчість І. Карпенка-Карого, а також відомості про театр «корифеїв».

Четвертий розділ — «З української прози» — містить твори М. Коцюбинського, О. Довженка, Н. Бічуї, В. Дрозда, Ю. Винничука. Він сприятиме вихованню у школярів любові до Батьківщини, почуття власної гідності, патріотизму, духовності; уміння залишатися людиною в будь-яких ситуаціях, бачити красу і силу художнього слова.

Останній, п'ятий тематичний блок «Український гумор і сатира» передбачає вивчення творчості В. Чемериса. На прикладі його програмової повісті учні мають можливість усвідомити роль дружби, ознайомитися з культурою спілкування.

Ці тематичні блоки вивчатимуть упродовж II семестру.

На останньому уроці кожного семестру запропоновано проведення уроку-підсумку, де восьмикласники мають можливість виокремити письменників, їхні твори, які найбільш їм сподобалися, запам'яталися, висловлюючи власні міркування щодо цього.

Виходячи із зазначеної навчальною програмою загальної кількості годин, рекомендоване календарне планування передбачає 70 годин, з них:

- 50 — на текстуальне вивчення творів
- 2 — уроки-підсумки (наприкінці кожного семестру)
- 4 — уроки літератури рідного краю:
  - Легенди про Івана Сірка;
  - Г. Хоткевич «З давнини»;
  - І. Сенченко «Руді Вовки»;
  - М. Возіянов. Гумористичні твори.
- 4 — уроки позакласного читання:
  - Народна дума «Втеча трьох братів з города Азова, з турецької неволі»;

- Н. Королева «Легенди старокиївські» («Скитський скарб»);
  - Марко Вовчок «Ведмідь»;
  - А. Дімаров «На коні й під конем».
- 6 — контрольні роботи, з них 2 години на контрольні твори, решта — у формі тестових завдань.
- 4 — розвиток зв'язного мовлення (усно — «Складання плану порівняльної характеристики поета і Бертольда, героїв твору Лесі Українки «Давня казка»; «Дискусія про роль впливу оточення на виховання дитини за твором Н. Бічуї «Шпага Славка Беркути»; письмово — «Творча робота про українську історичну пісню»; «Твір-роздум за комедією І. Карпенка-Карого «Сто тисяч»»).

Отже, скориставшись цим навчальним посібником, який містить календарно-тематичне планування, плани-конспекти уроків, завдання для контролю учнівських знань (тести, картки, літературні вікторини, кросворди тощо) учитель-філолог зможе донести до вихованців усе багатство ідейно-художнього змісту творів видатних майстрів літературного слова, залучити восьмикласників до активного читання.

Усна народна творчість

УРОК № 1

ВСТУП. ХУДОЖНЯ ЛІТЕРАТУРА ЯК ОДНА З ФОРМ ДУХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ

Мета: з'ясувати роль художньої літератури як однієї з форм духовної діяльності людини; визначити функції літератури, розуміти багатозначність художнього образу, вміти відрізняти різні типи образів, поглибити знання учнів щодо понять про художній образ, художній твір; розвивати в школярів навички самостійної роботи в досягненні знань, культуру зв'язного мовлення, логічне мислення, пам'ять, увагу, спостережливість, уміння грамотно висловлювати власні думки, почуття; формувати кругозір учнів; виховувати в учнів любов до художньої літератури, повагу до її творців; прищеплювати інтерес до наслідків власної праці.

Тип уроку: комбінований.

Обладнання: виставка книжок художньої, навчальної, довідкової літератури, портретної галереї українських письменників, творчість яких вивчатимуть у 8 класі; дидактичний матеріал (тестові завдання, картки).

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ. БЕСІДА

- ▼ Які види мистецтва ви знаєте? Художня література є мистецтвом? Свої міркування обґрунтуйте.
- ▼ Що намагалися відтворити письменники в літературі? Які художні засоби вони при цьому застосовували?
- ▼ Що відчуває людина під час читання художнього твору?
- ▼ Чому книга — це дорогоцінний скарб?
- ▼ Твори яких письменників ви пам'ятаєте і цінуєте? Відповідь обґрунтуйте, посилаючись на відповідні приклади.

- ▼ Яким, на ваш погляд, повинен бути художній твір, щоб він не втрачав актуальності?
(Відповідь надайте, застосовуючи прийом «Доміно». (Наприклад, художній твір — повчальний — цікавий, захопливий — життєвий — ...))

III. ОСНОВНИЙ ЗМІСТ УРОКУ

IV. ОГолошення теми, мети уроку. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ШКОЛЯРІВ

1. Вступне слово вчителя

— Шановні друзі!

Ми знову вирушаємо в цікаву, захопливу подорож. Скільки ви ще відчуєте, пізнаєте, навчитесь! Нові знайомства, герої, пригоди — все це завдяки книзі. Вона виховує в нас любов до рідної України, повагу до інших народів, інтерес до їхньої культури, почуття патріотизму. Художній твір навчає рідної мови, розкриває красу поетичного слова, допомагає усвідомити його велику силу.

Тому я запрошую вас у подорож з книгою, яка перенесе читача в інші епохи, дозволить заглибитися в долю героїв, разом з ними радіти і печалитися, переборювати найтяжчі випробування, йти на героїчні подвиги.

Щасливих вам мандрів!

2. Художня література як одна з форм духовної діяльності людини

2.1. Міні-дискусія. Обговорення питань.

- ▼ Що таке духовність? Чим вона вимірюється?
- ▼ Завдяки чому людина стає духовно багатою?
- ▼ Як книга впливає на внутрішній світ читача?
- ▼ Чи може книга перевиховати людину?
- ▼ Як художня література допомагає кожному осмислити власні вчинки, поведінку, ставлення один до одного?

2.2. Вплив художньої літератури на читача.

Книга — це мудрий, розважливий, найвірніший друг людини, який супроводжує її протягом усього життя.

Та не лише всебічними науковими знаннями багата книга, — вона ще має чудесну властивість поглиблювати, розширювати й продовжувати наші літа.

Література вчить людину бути чесною, порядною, відповідальною, шляхетною, працьовитою...

Читання розвиває усне мовлення і мислення кожного, збагачує його почуття, формує активне ставлення до навколишнього світу,

важливим засобом спілкування і поглибленого вивчення художньої літератури. Книга відтворює картини людського життя. У центрі кожного художнього твору — люди, їхнє життя, праця, думки і почуття. У літературних творах змальовуються на прикладі дійової особи вчинки, звичаї, поведінка, настрої і почуття не однієї якоїсь людини, а багатьох.

Кожний твір — розповідь про внутрішній світ людей, про їхні взаємовідносини, настрої, прагнення і вчинки, думки і переживання. Книга впливає не тільки на розум, але й на почуття читача.

3. Функції літератури

- *Пізнавальна* — людина є не тільки предметом зображення літератури, але й її метою. Читаючи художній твір, можна дізнатися про історичне минуле, звичаї, обряди рідного народу, культуру тощо.
- *Естетична (художня)* — літературний твір впливає на почуття і переживання читача, викликає в нього задоволення, насолоду від його читання; у кожної людини є естетичне відчуття, прагнення до прекрасного.
- *Виховна* — художній твір сприяє вихованню в читачів любові до рідного краю, праці, природи; до одних дійових осіб автор намагається викликати в читачів співчуття і любов, до інших — неприязнь, ненависть.

4. Багатозначність художнього образу, його різновиди

Сучасне життя важко уявити без художніх книжок. З їхніх сторінок на нас дивляться герої минулого й сьогодення, про яких цікаво і захопливо розповідають автори-письменники, які є особливо обдарованими людьми. Саме вони відтворюють життя через індивідуальні художні образи або картини. Ці талановиті митці розкривають суспільні відносини, характери і переживання людей на прикладі конкретної особи, яка є і літературним героєм і ніби олюднює все зображуване.

Кожний письменник уважно вивчає навколишню дійсність. Усе побачене і почуте він обдумує і визначає, що добре, корисне, що погане, шкідливе, а також — що важливе, характерне, що другорядне, випадкове. У своїх творах письменник зображує важливі, характерні події, явища, риси вдачі людей, малює словами художні образи.

Художні образи бувають: образ-персонаж, образ-символ, зорові, слухові тощо.

Розглядаються типові явища життя, які знайшли відображення в конкретному образі; індивідуальні риси, притаманні персонажеві.

4.1. Зовнішній образ:

- Портрет — обличчя, міміка, жести, постань, манера поведінки;
- мова — теми висловлювань, форми мовлення (монологи, репліки в діалогах, «внутрішня» мова, листи);
- костюм.

4.2. Внутрішній образ:

Характер персонажа (сильний — слабкий, цілісний — суперечливий, вольовий — безвільний; він розкривається у вчинках, у ставленні до інших людей, до навколишнього світу).

Образ-символ — конкретний художній образ перетворюється на багатозначний символ, що має прихований зміст.

5. Аналіз художнього твору (схема)

Розпочинаючи аналіз художнього твору, насамперед необхідно звернути увагу на історичну обстановку, ситуацію ідейної, естетичної та філософської боротьби в суспільстві в період створення художнього твору. Необхідно при цьому розрізняти поняття історичної та історико-літературної обстановки; в останньому випадку мають на увазі:

- боротьбу літературних напрямів;
- місце твору в низці інших творів автора; місце твору серед творів інших авторів, написаних у цей період;
- творчу історію твору;
- оцінку твору в критиці;
- особливості сприйняття твору сучасниками письменника;
- оцінку твору в контексті сучасного прочитання.

Далі слід звернутися до питання про ідейно-художню єдність твору, його зміст та форму (при цьому розглядають план змісту — що хотів сказати автор, і план вираження — як йому вдалося це зробити).

Після чого з'ясовують тематику, проблематику, ідею і пафос художнього твору, його композицію.

6. Теорія літератури

6.1. Художній образ — специфічна для літератури (і мистецтва взагалі) форма відображення дійсності, у творенні якої основну роль відіграють почуття, мислення й особливості світосприймання автора-митця. Є образи-персонажі (людські постаті), образи-пейзажі (картини природи), образи-речі (описи предметів та обстановки) тощо.

6.2. Художній твір — кінцевий результат і продукт творчої праці письменника, написаний за законами красного письма. Художні твори і становлять художню літературу.

6.3. Художня література (лат. *litteratura* — написане, від *littera* — буква) — вид мистецтва, що зображує дійсність, створює художні образи за допомогою слова; сукупність творів цього виду мистецтва (епос, лірика, драма).

V. ЗАКРІПЛЕННЯ ОПРАЦЬОВАНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Проведення тестового опитування

1. Художній образ у літературі — це те, що створене за допомогою:

А слова;	Б міміки і жестів;
В живопису;	Г музики.
2. Естетичну функцію літератури ще називають:

А філософською;	Б художньою;
В емоційною;	Г милозвучною.
3. Центром кожного художнього твору є:

А пейзаж;	Б опис інтер'єру;
В людина;	Г історична подія.
4. Прихований зміст має образ:

А персонаж;	
Б пейзаж;	
В символ;	
Г кожний із зазначених образів.	
5. Починаючи аналіз художнього твору, насамперед необхідно з'ясувати його:

А ідейну спрямованість;	Б композицію;
В проблематику;	Г історію створення.
6. Художній твір написано за законами:

А сьогодення;	
Б цензури;	
В <i>красного письма</i> ;	
Г визначеними Нестором Літописцем.	

Примітка. За кожну правильну відповідь — 1 бал.

2. Робота за картками

Картка № 1

1. Чому, на ваш погляд, художній твір — кінцевий результат і продукт творчої праці письменника? Наведіть переконливі приклади.
2. Як ви розумієте прислів'я «Нема розумного сусіда — з книгою поговори»?

3. Письменників, митців художньої літератури називають людьми:
 А легковажними;
 Б фізично розвиненими;
 В душевно хворими;
 Г *обдарованими*.

Картка № 2

1. Дослідіть, як художня література відтворює картини людського життя. Відповідь аргументуйте.
2. Доведіть або висловіть заперечення: художній образ — це літературний герой.
3. Продовжте прислів'я: «Хороша книга яскравіша за...»:

А промінь ліхтаря;	Б золото;
В північне саяво;	Г <i>зірку</i> .

Картка № 3

1. Порівняйте, чим виховна функція художньої літератури відрізняється від естетичної. Свої спостереження обґрунтуйте.
2. Як ви вважаєте, що необхідно знати і вміти письменнику для відтворення художнього образу?
3. Якої функції не має література?

А Пізнавальної;	Б <i>економічної</i> ;
В естетичної;	Г виховної.

VI. ПІДСУМОК УРОКУ

У літературних творах усе змальовано за допомогою словесних художніх образів. Проте письменник не тільки малює словами образи людей, подій, явищ, предметів, а й виражає своє ставлення до них. Художні твори збагачують наші знання про людей, про навколишнє життя і в той же час бентежать нас, збуджують найрізноманітніші почуття, виховують у читачів любов до всього прекрасного в житті, праці, людських взаєминах, у природі.

VII. ОГолошення РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ

VIII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

- Підготувати міні-повідь про боротьбу козацтва з турецько-татарським загарбниками (група «Історики»).
- Ідейно-художній аналіз пісенних творів «Зажурилась Україна», «Та, ой, як крикнув же козак Сірко» (група «Літературознавці»).